

GROENPOORT / GREENPORT

natuur aan de stroom

Een toekomstvisie voor natuurherstel en stadsvernieuwing in het Scheldepark

Projectvoorstel

voor een nieuwe poort tussen stad en natuur
aan de Schelde in Hoboken

- Burgers, bedrijven, verenigingen en overheden werken samen aan een integrale blauwgroene transformatie aan de Antwerpse zuidkant: van historisch brownfield naar een innovatief greenfield
- Een stralend landmark, een geïntegreerd maritiem-ecologisch bezoekerscentrum en een nieuw waardevol wetland zorgen voor een attractieve publieke ruimte met internationale allure
- Een groene long voor nabije stedelingen, bedrijven en zeldzame vogels

Projectvoorstel

voor een nieuwe poort tussen stad en natuur
aan de Schelde in Hoboken

Gericht op het stapsgewijs ontwikkelen van:

- **NIEUWE NATUUR EN GROENE RUIMTE VOOR MENSEN**
- **EEN BLAUWGROEN LANDMARK AAN DE ANTWERPSE ZUIDKANT**
- **EEN UNIEKE UITKIJKTOREN AAN DE HOBOKENSE POLDER**

Dit voorstel is een initiatief van:

- **Natuurpunt Hobokense Polder vzw**

Met de steun van:

- **Natuurpunt vzw, ...**

Beoogde partners: ⁽¹⁾

Steunende partners

- **Burgers: bewoners, vrijwilligers, natuurliefhebbers, werknemers, ...**
- **Verenigingen en organisaties i.v.m. natuur, recreatie, buurtwerk, onderwijs, stadsvernieuwing, erfgoed, jeugdbeweging, milieu, cultuur, ...**

Realisatoren

- **Lokale overheden: Stad Antwerpen, Provincie Antwerpen**
- **Vlaamse overheid**
- **Europese overheid**
- **Bedrijven en instellingen: Blue Gate Antwerp, Reslea en haar Maritieme Campus Antwerpen, Haven van Antwerpen, regionale bedrijven, bedrijven gevestigd nabij het projectvoorstel (Q8 e.a.) ...**

Inhoud van dit dossier:

Situering

Korte samenvatting

Project: ontstaansreden en voorstel

Project: stapsgewijze ontwikkeling

Conclusie

Bijlagen

Projectlogo

- Een dynamische, attractieve groene plek aan de rand van de Schelde verbindt de blauwgroene sites Blue Gate Antwerp en Maritieme Campus Antwerpen met de unieke natuur van de Hobokense Polder.

Colofon

- Dit projectvoorstel is een dynamisch concept.
- De teksten en het beeldmateriaal vormen samen een eerste aanzet om de betrokken actoren en potentiële partners te sensibiliseren en een ambitieuze samenwerking op gang te trekken.
- Dit document kan dus groeien en sterker worden naarmate de inzichten, de ideeën en de dynamiek rond het project rijpen.
- Dit is versie 01 dd 17.05.2020
- Van deze bundel wordt ook een beeldrijke Powerpointversie gemaakt voor presentaties aan groepen en online informatieverstrekking.

Contact

- groenpoort@hobokensepolder.be

Situering

Het projectvoorstel betreft een locatie aan de zuidkant van de stad Antwerpen, op de grens van de districten Antwerpen en Hoboken, op de rechter Scheldeoever. Het is een deel van het natuurgebied Hobokense Polder en sluit aan bij de nieuwe ontwikkelingszones Blue Gate Antwerp, Maritieme Campus Antwerpen (MCA) en Scheldekaaien. Deze plek ligt op 4,2 km van de Grote Markt.

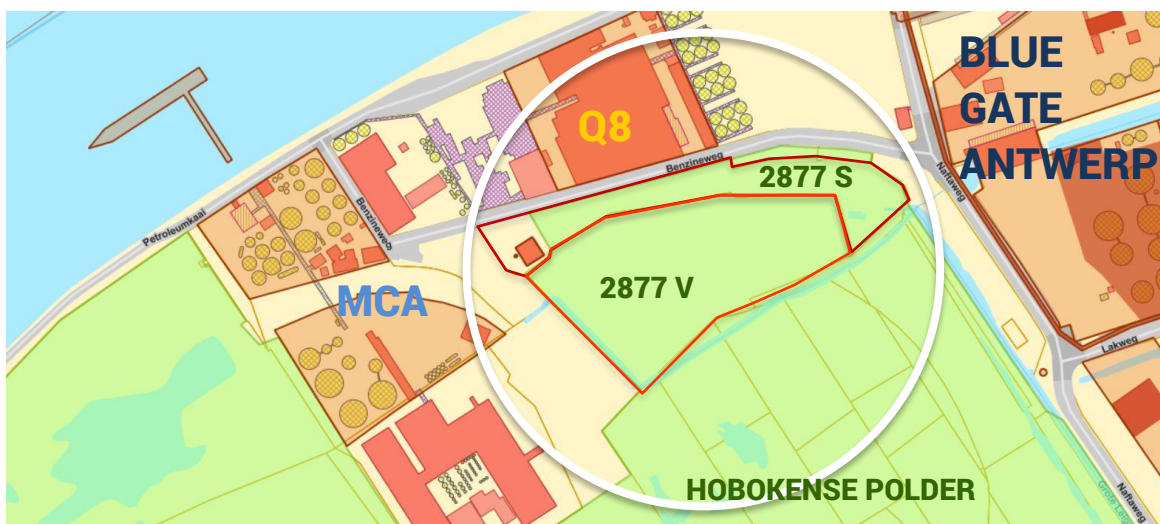

De visie betreft een groter geheel: het natuurgebied Hobokense Polder, de woongebieden van Hoboken, het Kiel en Antwerpen Zuid, maar is concreet gekoppeld aan twee percelen langsheen de Benzineweg en de Naftaweg te Hoboken.

Deze percelen zijn eigendom van de Stad Antwerpen, die het noordelijk perceel zou overdragen aan Blue Gate Public Holding (procedure nog lopende?) en waarop mogelijk nog een concessie rust.⁽²⁾

- Perceel 2877 S (noordelijk), oppervlakte 1,088 ha
- Perceel 2877 V (zuidelijk), oppervlakte 2,28 ha

De totale oppervlakte van deze twee percelen samen is 3,37 hectare.

Situering van de projectzone met de Schelde, de Hobokense Polder, MCA, Q8, Blue Gate Antwerp, en de twee betreffende percelen (zone met rode lijn).

Korte samenvatting

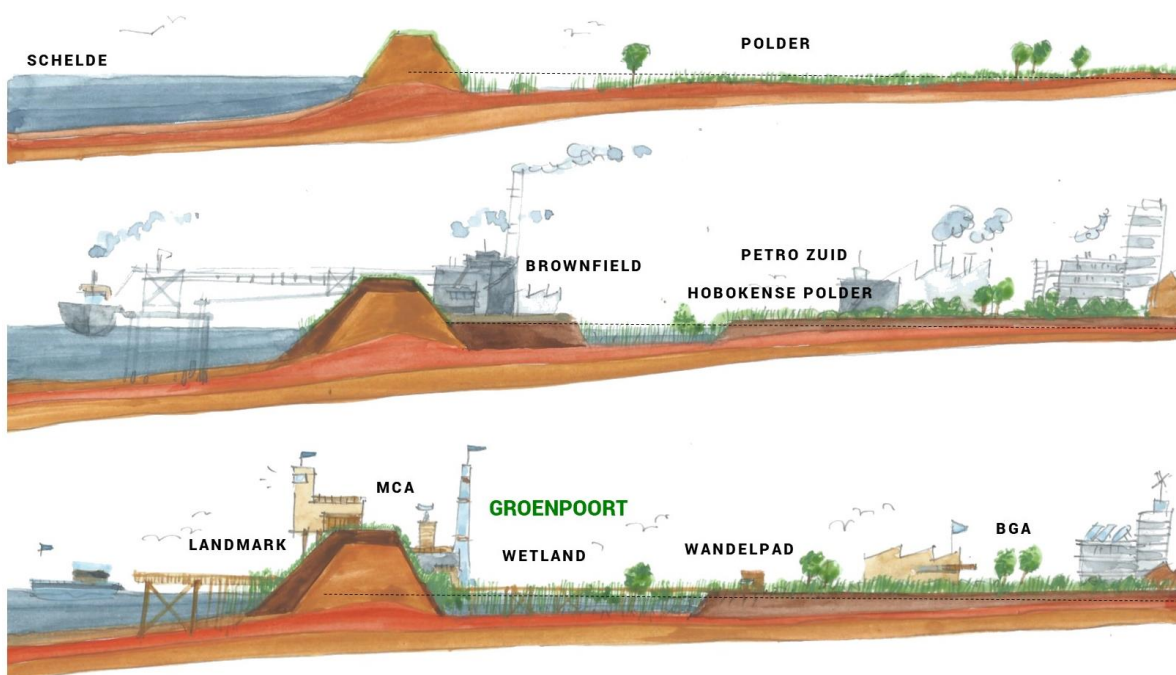

Blauwborst

(Foto: KDL)

De initiatiefnemers en ondersteuners van dit project stellen voor om 3,37 hectare vervuilde bodem uit te graven en de site te saneren om een moerasgebied te creëren ten voordele van de natuur. Bijkomend wordt een nieuw wandelpad, een bezoekerscentrum en een uitkijktoren gerealiseerd ten voordele van publieke bezoekers en om het sociaal comfort te verhogen. Dit project beoogt een brede samenwerking met vele 'winnaars'. Het streeft stapsgewijs naar een lokale maar ambitieuze bijdrage tot de grote actuele maatschappelijke uitdagingen op het vlak van natuur, milieu en klimaat, economie en gezondheid, stadsontwikkeling en sociaal-ruimtelijke ordening.

Dit alles kadert in actuele ontwikkelingsvisies voor de regio en versterkt de bestaande en recent opgestarte projecten in een clusterconcept 'Groenpoort'. Het biedt kansen om vandaag en morgen Hoboken, Antwerpen en Vlaanderen positief *in the picture* te zetten.

Visualisatie concept 'van brownfield naar Groenpoort' (beeld Natuurpunt)

Project: de ontstaansreden

Aan de zuidkant van Antwerpen wordt momenteel de site van Blue Gate Antwerp gesaneerd. Binnenkort zal ook de Grote Leigracht, een belangrijke maar erg vervuilde blauwe ader van de Hobokense Polder gesaneerd worden. Op termijn zal dat ook gebeuren met alle nog in gebruik zijnde bedrijventerreinen van Petroleum Zuid, beginnend met de site waar de nieuwe Maritieme Campus Antwerpen komt.

De site tussen de Grote Leigracht en het bedrijventerrein van Q8 (ter hoogte van de Benzineweg en het zgn. 'Ketelhuis'), bestaande uit de twee vermelde percelen, is echter niet opgenomen in de huidige saneringsprojecten. Deze site is onderdeel van het beschermde cultuurhistorisch landschap van de Hobokense Polder en is deels erkend als belangrijk natuureservaat.

Zou het niet evident zijn indien deze zone van ongeveer 3,37 hectare weldra ook gesaneerd wordt?

Dat zou enorme kansen bieden tot waardevol natuurherstel en tot het ontwikkelen van een bijzonder, markant blauwgroen project waar de natuur maar ook heel wat mensen en bedrijven wel bij varen.

De ontmoeting van een zeer breed spectrum diverse actoren nabij deze unieke plek biedt een enorm potentieel tot de ontwikkeling van een innovatief en integraal, breed en verbindend stadsvernieuwingsproject. Het kan een groene poort tussen natuur en stad worden, een landmark langs de Schelde op Antwerpens meest zuidelijke flank. Het centraal element wordt gevormd door een uniek nieuw moerasbiotoop. Bijkomend worden nieuwe publieke voorzieningen hierop geënt. Een bezoekerscentrum, een wandelpad dat de groene corridor van Blue Gate Antwerp verbindt met de Hobokense Polder, een innovatieve uitkijktoren, een vogelkijkhut,...laten zien hoe een brownfield werd omgezet in een levendig groen biotoop en een attractief publiek landschap.

In dit projectvoorstel trekken we enkele krijtlijnen die de kansen tonen. We laten zien hoe nieuwe natuur met internationale uitstraling stapsgewijs kan ontstaan, en niet enkel zeldzame vogels maar ook stedelingen, toeristen en bedrijfsmensen kan aantrekken. Hoe deze site dé plek kan worden om te ontmoeten, te leren, te genieten en te onderzoeken voor de hele blauw-groene buurt en Antwerpen-zuid. Hoe dit een pilootproject voor Vlaanderen kan worden inzake herwaardering van brownfields en integrale aanpak, met een enorme positieve demonstratiewaarde en uitstraling...

Het is een oproep tot samenwerking en partnerschap waarbij alle actoren in sterke mate kunnen winnen. Het is een uitnodiging om mee te bouwen aan een toekomstvisie voor een letterlijk onder het zand verborgen historische plek, één van de laatste authentieke poldergronden op de rechter Scheldeoever in Antwerpen. Het is bovenal een unieke aanbieding en een kans om een belangrijk maatschappelijk verschil te maken.

Indien deze voormalige Texacosite nú niet gesaneerd wordt, dreigt de enige resterende vervuiling van de voormalige petroleumindustrie hier bewaard te worden. Deze vervuilde zone in het natuureservaat zal dan omgeven worden door 'schone' of althans gesaneerde bodems van een bedrijventerrein. Vervuilde natuur te midden van 'blauwgroene economie': is dat eigenlijk niet een hallucinant beeld? Tijd om dit weldra – samen – recht te zetten!

Project: het voorstel

Sanering van brownfield en transformatie tot een uniek greenfield:
van doodse petroleumgrond naar levendig en vogelrijk moerasbiotoop

Aanduiding van de te saneren zone

De sanering van dit deel biedt verschillende voordelen:

- Het moerasgebied van de Hobokense Polder wordt uitgebreid met 3,37 hectare en bedraagt aan de Benzineweg dan ruim 5 hectare, waardoor de natuurrijkdom er gevoelig zal toenemen.
- Bij voldoende hoge waterpeilen dragen moerassen bij aan klimaatmitigatie door het capteren van CO₂ en het op te slaan in de bodem onder vorm van veen/organisch materiaal.
- De nieuwe (fiets-)infrastructuur op Blue Gate Antwerp trekt nu reeds heel wat recreanten aan. Rekening houdend met de stadsuitbreiding van Antwerpen naar de zuidkant toe (Nieuw Zuid) en met de duizenden werknemers die Blue Gate Antwerp nog zal aantrekken wordt een bijkomende toename van de recreatiedruk aan de oostkant van de Hobokense Polder verwacht. Natuurpunt Hobokense Polder vzw speelt daarop in door een nieuw traject van wandelpad te voorzien aan de oostkant van het natuurgebied. Het nieuwe moerasgebied wordt een bijkomende aantrekkingspool voor passieve recreanten. De site vormt samen met de nieuwe ontwikkelingen op de terreinen van Blue Gate Antwerp, de Maritieme Campus Antwerpen en de historische industrie een uniek landschap van erfgoed, natuur, innovatie en industrie. Een bezoekerscentrum zal de recreatieve mogelijkheden nog vergroten.
- In de nabijheid van de site kan onder de vorm van een uitkijkpost of 'Groenpoort-toren' (een moderne variant van Antwerpen's historische 'pagaddertorentjes') een bijzonder architecturaal en landschappelijk 'landmark' toegevoegd worden, die dit uniek samenspel van actoren symboliseert.
- Een geïntegreerd bezoekerscentrum onthaalt Antwerpenaren en toeristen en laat hen kennismaken met de Schelde, de maritieme sector en de groene kwaliteiten van de stad.

Uitbreiding moerasgebied met 3,37 hectare

De graslanden en ruigtes in de zone tussen de BP/ Castrol-site, de Q8-site, de Benzineweg en de Grote Leigracht hebben zich ontwikkeld op een verlaten petroleumindustrieterrein, meer bepaald op de kadastrale percelen met code Antwerpen/9° afdeling/sectie I/nrs 2877 V en 2877 S (zie *bijlage 01*).

Na het ontmantelen van de opslagtanks op dit terrein, in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw, is bij wijze van sanering hierop circa een halve meter propere grond aangebracht waardoor het huidig maaiveld zich bevindt op peil 3 tot 3.5 m TAW (zie *bijlage 02*). De verontreiniging is gedocumenteerd (o.a. in de hydrologische studie van Blue Gate Antwerp) en gelijkaardig aan deze op Blue Gate Antwerp.

Na een sanering, zijnde het uitgraven van de verontreinigde grond zou het oorspronkelijke polderniveau hersteld kunnen worden, zodat het gebied aansluit bij het aanpalende moerasbiotoop genaamd 'Groot Rietveld', één van de weinige stukjes Hobokense Polder dat zich nog steeds op dat oorspronkelijk polderniveau bevindt (met maaiveld op peil tussen 2 tot 2.5 m TAW). Dit betekent dat na de sanering het terrein niet terug moet worden opgevuld. De afgegraven, gesaneerde grond kan ter plaatse worden gebruikt voor wandelpaden en/of bij de aanleg van een uitkijkpunt/kijkwand zodat kostelijk transport naar elders vermeden wordt. De facto betekent dit een uitbreiding van het reeds bestaande 'Groot Rietveld' met 3,37 hectare. De zone zal grotendeels onder water komen te staan.

Deze ingreep leidt ertoe dat het natuurdoeltype opgesteld voor dit deel van de Hobokense Polder, namelijk 'rietmoeras', bereikt wordt (zie *bijlage 01*). Beide kadastrale percelen maken deel uit van de rangschikking als **beschermd cultuurhistorisch landschap** (Ministerieel Besluit van 8/3/1996) en het perceel 2877 V is tevens erkend als **natuurreservaat** (waarvan het natuurdoeltype 'rietmoeras' een uitvloeisel is).

Het perceel 2877 S is (gedeeltelijk) opgenomen in het addendum 3 d.d. 20/03/2019 van het **brownfieldconvenant** betreffende het brownfieldproject '42 Investeringszone Petroleum Zuid' (zie 'opsomming percelen' van dit addendum aan het convenant). Perceel 2877 V is nog niet opgenomen in een brownfieldconvenant.

Het rietmoeras is een belangrijke toegevoegde waarde voor de Hobokense Polder en het nabijgelegen, Europees beschermde, **Natura-2000 gebied van het Schelde- en Durme-estuarium**. In de erkenning van de Hobokense Polder als natuurreservaat (Ministerieel Besluit van 24/12/1998) werd daarmee reeds rekening gehouden. Het gebied maakte deel uit van het project 'Ecologisch Impulsgebied Schelde-Dender-Durme' dat van 1993 tot 1998 werkzaam was.

Het Ministerieel Besluit van 8/3/1996 stipuleert onder artikel A 8 dat het verboden is:

'Om het even welk werk dat de aard van de grond, het uitzicht van het terrein of het hydrografisch net zou kunnen wijzigen, inzonderheid het verrichten van opgravingen, boringen of grondwerken, de ontginning van materialen, het aanvoeren van grond, het aanleggen van opspuitterreinen en het achterlaten van slib. Onderzoekingen en saneringswerken met betrekking tot de gevolgen van het voormalig stort zijn toegelaten mits voorafgaande en schriftelijke toestemming van de Vlaamse minister of zijn gemachtigde.'

Voor deze werken dient bijgevolg toestemming gevraagd te worden aan de bevoegde Vlaamse minister.

Bij deze werken worden best zones voorzien waar het water minstens één meter diep is (waarbij permanent open water circa 20 tot 30% van de oppervlakte moet beslaan), zones met ondieper water (tot ca 60 cm diepte) en zones die op termijn kunnen ontwikkelen tot rietland. Een regelbaar peil zou optimaal zijn in functie van rietontwikkeling en het tegen gaan van wilgenopslag. De zone kan na de inrichting ook aangewend worden als waterbuffer voor (proper) overtollig neerslagwater van nabijgelegen urbaan gebied.

Baardmannetje

(Foto: KDL)

Deze uitbreiding van het moerasgebied tot meer dan 5 hectare heeft vermoedelijk tot gevolg dat verschillende bedreigde vogelsoorten, zoals woudaapje, snor, rietzanger, porseleinhoen, baardmannetje, hier tot broeden zullen komen.

Voor heel wat andere zeldzame vogelsoorten wordt het een excellent fourageergebied (bruine kiekendief, roerdomp...) of een rustplaats tijdens hun migratie (grote karekiet, waterrietzanger, allerlei steltlopers...). Op deze wijze krijgt het natuurgebied Hobokense Polder Europese allure.

Wat ook uniek zou zijn is dat zo een niet alledaags samenspel ontstaat tussen 'bedrijvigheid' en 'natuur'. Antwerpen kan en mag er dan fier op zijn, tot in het buitenland toe, dat ze deze twee activiteiten, werken (en ondernemen) en natuur (en ontspanning) zo harmonieus laat samengaan én dat ze die beiden stimuleert! Ook kan dit gezien worden als een realisatie van het Stedelijk Groenplan.

Belangrijke bijkomende, sociale ondersteuning van dit project:

De Hobokense Polder is één van de grotere natuurgebieden in de directe nabijheid van de stad. Het gebied levert naast belangrijke ecosysteemdiensten (CO₂-captatie, luchtzuivering, waterzuivering) ook een niet te onderschatten sociale dienst. Wandelaars, natuurliefhebbers, lopers, baasjes die hun (aangelijnde) honden uitlaten en honden die hun (lijnende) baasjes uitlaten zijn allen welkom om te ontspannen in dit natuurgebied. De toegenomen recreatiedruk in de huidige crisisperiode benadrukt nog maar eens het belang van voldoende natuur voor het menselijk welzijn.

Door de ontwikkeling van de duurzame wijk Nieuw-Zuid en het eco-effectieve watergebonden bedrijventerrein Blue Gate Antwerp ontstaat een groene corridor die de Hobokense Polder met de stad verbindt. Via de nieuw aangelegde wandel- en fietsinfrastructuur kunnen de inwoners van de stad langsheen deze corridor het natuurgebied vlot bereiken. Ook het toekomstig personeel van bedrijventerrein Blue Gate Antwerp heeft directe toegang tot de Hobokense Polder. We verwachten hierdoor extra publieke belangstelling voor het gebied. Dit brengt op termijn een verhoogde recreatiedruk met zich mee, waarop we met enkele belangrijke ingrepen willen anticiperen. Via deze ingrepen spelen we tijdig in op de nodige voorzieningen die deze belangstelling moeten kanaliseren. Tevens wordt zo het meest natuurwaardevolle broekbiotop in het centrale deel van de Hobokense Polder minder intens gebruikt voor recreatie. Dit nieuwe wandelpad aan de rand van het reservaat helpt de meest kwetsbare natuur te vrijwaren.

De mogelijke ingrepen zijn:

- **Aanpassing en uitbreiding van het wandelpadennet**
- **Architecturaal/landschappelijk landmark (Groenpoort-toren)**
- **Vogelkijkhut/kijkwand, faunatoren**
- **Bezoekerscentrum (in APC-loods, in MCA-gebouwen of in toren...)**

Clancy

DGLA / Negenoord

VanVeen / Oostvaarders

Aanpassing en uitbreiding van het wandelpadennet

(zie bijlage 03 – route Leigracht-corridor)

Door twee bijkomende lussen aan het bestaande wandelpadennetwerk te voorzien, één aan de noordzijde (onderaan de Benzineweg) en één aan de zuidkant (langs de gesaneerde Grote Leigracht) is een nieuwe attractieve rondwandeling mogelijk voor een breed publiek. Dat traject loopt via het oude spoorlijntje doorheen het natuurgebied en via de in het kader van Blue Gate Antwerp nieuw aangelegde wandel- en fietsweg langs de Grote Leigracht terug. Deze rondwandeling, die bijkomend ook de groene corridor kan aandoen die de Hobokense Polder verbindt met de groene ring rond Antwerpen, geeft niet alleen een mooi zicht op het nieuw rietmoeras, maar ook op de Grote Leigracht, Blue Gate Antwerp zelf en op de nieuw op te richten Maritieme Campus Antwerpen. Onderweg passeert de wandeling een vogelkijkhut waar steevast iets te beleven valt. Natuurpunt maakt zich sterk het grootste gedeelte van de twee noodzakelijke lussen zelf te kunnen realiseren met waar nodig technische en logistieke ondersteuning door de Stad.

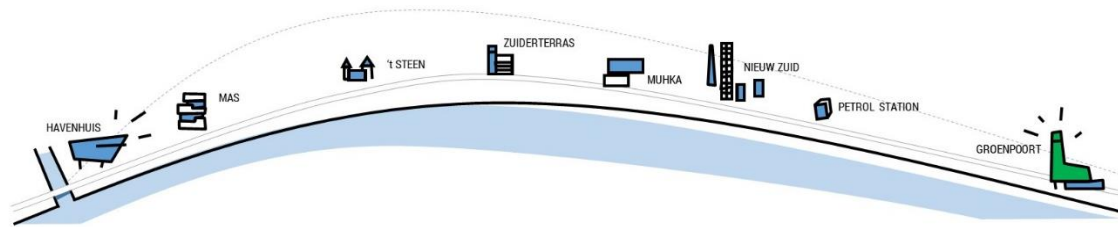

Architecturaal/landschappelijk landmark (Groenpoort-toren):

Dit moet een innovatieve uitkijktoren worden, een echt 'landmark' dat we zo mogelijk en in eerste instantie situeren onderaan de Benzineweg waar nu een niet meer in gebruik zijnde werkplaats met een industriële schouw staat (het zgn. 'ketelhuis'). Een andere locatie voor deze Groenpoort-toren, bijvoorbeeld aan de Schelde, kan overwogen worden.

Het kan aanzien worden als een 'landmark' naast de nieuw op te richten Maritieme Campus Antwerpen, een nieuwe toegangspoort tot de Hobokense Polder die het stadscentrum via de kaaien en hernieuwde bedrijvigheid verbindt met de natuur!

In een reeks van iconische gebouwen zoals het Havenhuis, het Red Star Line Museum, het MAS, het Steen, het toekomstige nieuwe MUHKA...kan dit project ook aanzien worden als een nieuw iconisch Antwerps 'landmark', geïntegreerd in de MCA. Net zoals die andere gebouwen (economie en handel, geschiedenis en cultuur, kunst...) drukt dit gebouw een maatschappelijke pijler uit die zo belangrijk is voor deze stad, die van de natuur (en ecologie, duurzaamheid, water, blauw-groene connecties...).

De uitkijktoren vormt, samen met het nieuw op te richten Maritiem Centrum Antwerpen, een nieuwe toegangspoort tot de Hobokense Polder die het stadscentrum via de kaaien en de hernieuwde bedrijvigheid op Blue Gate Antwerp verbindt met de natuur! Het vormt een zuidelijke tegenpool voor de nieuwe landschappelijke ontwikkeling aan de noordzijde van de Scheldekaaien, waarheen stadsbewoners makkelijk de weg vinden.

Er kan overwogen worden het concept voor deze toren te realiseren via een ambitieuze internationale architectuurwedstrijd in overleg met de stadsbouwmeester, het team Vlaams Bouwmeester en met de Gecoro⁽³⁾. De realisatie van deze toren gebeurt dan ook best in opdracht van de stad, ook en vooral om de architecturale kwaliteit en het goede visuele aspect te garanderen. Naast deze toren is op de vermelde locatie ook ruimte om fietsen en andere vervoermiddelen te stallen. Een publieke vogeltrekpost kan gehuisvest worden in de toren (dat is een wetenschappelijk en educatief project). De toren kan worden opgevat als een 'vogeltoren': een toren met (architecturaal geïntegreerde) nestgelegenheden voor vogels zoals huiszwaluwen, gierzwaluwen, huismussen, e.a. In combinatie met deze uitkijktoren kan in het rietmoeras een kleinere 'faunatoren'⁽⁴⁾ worden geplaatst, de allereerste in Vlaanderen. Het volstaat om bijvoorbeeld op een eilandje in het water een constructie te voorzien waarin tevens kunstmatige nestgelegenheden zijn voorzien, maar ook mogelijkheden voor 'zelfbouw'. Hier is het immers rustiger en voedselrijker en diverse diersoorten kunnen er een veilige nest- of rustplaats vinden. Vanaf het wandelpad is het dan een boeiend focuspunt om bijvoorbeeld watervogels (reigers) of roofvogels (kiekendief) te spotten.

In eenzelfde en coherente vormgeving kan verder, langsheen het nieuwe wandelpad naast het nieuwe rietmoeras, een kwaliteitsvolle vogelkijkwand- of hut worden geplaatst, met zicht op o.a. de faunatoren. Dit ondersteunt het wetenschappelijk ornithologisch onderzoek maar biedt ook een uniek natuurbelevingsmoment voor een breed publiek.

DENIZEN

SKOVSTED / DK

WORKSHOP / ICHTEGEM

Bezoekerscentrum:

Het geheel zou niet 'af' zijn indien geen opvang voor bezoekers voorzien is. Natuurpunt kan niet instaan voor de realisatie van een echt bezoekerscentrum. Natuurpunt kan wel inspanningen leveren zodat 'vrijwilligers' tijdens weekends en deels ook in de week een bezoekerscentrum bemannen/bevrouwen en open houden. Op verschillende andere plaatsen in Vlaanderen werkt dit prima. Dat moet ook in Antwerpen lukken.

Dit bezoekerscentrum, bij voorkeur met een verbruiksruimte moet zich niet beperken tot informatie over het natuurgebied Hobokense Polder, maar kan veel bredere uitleg geven: de verhalen van de rijke geschiedenis van Petroleum-Zuid, het industriële erfgoed en de nieuwe ontwikkelingen op het voormalig industrieterrein (Blue Gate Antwerp, Maritiem Centrum Antwerpen) kunnen hier verteld worden.

Het bezoekerscentrum kan ook fungeren als een zuidelijk onthaalpunt van 'Havenland'.

Dit idee sluit aan bij de bestaande plannen voor de ontwikkeling van de APC-loods tot event-center. Een andere mogelijke locatie hiervoor is de Maritieme Campus Antwerpen. Dit moet uiteraard overlegd worden met initiatiefnemer Reslea. Als geen van deze locaties haalbaar blijkt kan overwogen worden het bezoekerscentrum te integreren in de Groenpoort-toren.

Natuurpunt kan inhoudelijke knowhow aanreiken, zowel wetenschappelijk/educatief als architecturaal (de voorstudie naar het Plan Van Eisen voor een bezoekerscentrum, een kijkhut, een faunatoren,... met een ruimtelijk programma, organigram, integratie van natuurinclusief bouwen etc.) en wil instaan voor een procesbegeleiding van een ontwerp- en bouwteam.

Samengevat zien wij dan ook drie mogelijke plaatsen om zoiets te realiseren:

- Een gebouw of gebouwdeel in het Maritiem Centrum Antwerpen (i.o.m. Reslea), waardoor alle bijzonderheden (de MCA, het nieuw rietmoeras, het bezoekerscentrum) dicht bij elkaar en bij de Schelde te vinden zijn, met de Groenpoort-toren als sterk centraal landmark.
- Een gebouwdeel van de APC-loods, meer in de nabijheid van Blue Gate Antwerp
- De groenpoort-toren

dNA

Project: stapsgewijze ontwikkeling

Het project kan in fasen gerealiseerd worden.

Het is een proces van stapsgewijze ontwikkeling

Aanduiding van de te saneren zone

De mogelijke fasering van het project kan zijn

Pre-project:

- Het vormen van een project-team met vertegenwoordigers van alle deelnemende actoren
- Het organiseren van een werk- en overlegstructuur en het werven van een startbudget

Fase 1

- Het organiseren van een onderzoek naar o.a. de technische, financiële implicaties, de randvoorwaarden en de potentiële partners, middelen enz.

Fase 2

- Het organiseren van een bodemsanering van de twee percelen, inhoudende minstens het afgraven tot op het oorspronkelijk polderniveau

Fase 3

- Het aanleggen van een nieuw publiek wandelpad
- Het creëren van een vogelkijkwand- of kijkhut
- Het creëren van een 'faunatoren'

Fase 4

- Het creëren van een landmark (uitkijktoren, vogeltoren...)
- Het creëren van een bezoekerscentrum in/met MCA of APC-loods

Conclusie

Dit project tot sanering van gronden, de realisatie van een bijkomend rietmoeras en de noodzakelijke aansluitende sociale ingrepen **kan maar succesvol zijn indien een samenwerking ontstaat tussen de overheid (lokaal en regionaal), de bedrijfswereld, Natuurpunt en diverse andere maatschappelijk actoren**. Als initiatiefnemers stellen wij een wervend idee, een doordachte visie, een concreet project en onze volle ondersteuning voor.

Stad Antwerpen als voortrekker?

Maar we menen dat de stad Antwerpen, als eigenaar van de gronden en als degene die het meest gebaat zal zijn met de uitvoering van dit project, wel een voortrekkersrol moet vervullen. Zij wordt in die rol best ondersteund door Blue Gate Antwerp, Q8 en Reslea als de bedrijven die het dichtst bij 'Groenpoort' liggen. Deze voortrekkersrol slaat ook op de zoektocht naar middelen, het bekomen van subsidies voor de realisatie van dit project. Daarbij kan zowel het Vlaams als het Europees niveau worden betrokken, maar er kan ook gekeken worden naar steun en fondsen vanuit de Haven van Antwerpen en de bedrijfswereld. Het is ook logisch dat OVAM als partij betrokken wordt bij dit project daar het saneren van vervuilde grond hét beginpunt is voor een stapsgewijs proces naar een unieke blauwgroene locatie met grote allure.

Maar ook: benefits voor de Stad Antwerpen!

Het projectvoorstel is ook een uitgelezen kans om:

- Eerdere intenties om een belangrijk element van een groter stedelijk Scheldekaaien-park en van het Stedelijk Groenplan daadwerkelijk te realiseren en zo aan alle Antwerpenaren **meer en betere publieke ruimte en recreatiegebied op wandelafstand** aan te bieden.
- Op een heel uitdrukkelijke, visuele en publieke manier uitdrukking te geven aan de **'blauw-groene' ambities** van de lokale overheden en bedrijven (alle credits voor de overheden en bedrijven die dit als eerste (of samen) willen realiseren!)
- De Unique Selling Position door de aanwezigheid van een rijk natuurgebied als de Hobokense Polder op zo'n korte afstand van het stadscentrum ten volle aan te wenden in de positionering van Antwerpen als een **groene, klimaatvriendelijke** en klimaatadaptieve stad.
- De Hobokense Polder en haar geschiedenis als één van de belangrijkste pioniers van de ecologische transformatie en natuurbeschermingsstrijd in **Vlaanderen** symbolisch te waarderen - én slim te benutten, in een hedendaags nieuw maatschappelijk kader. Ook dit kan in een bezoekerscentrum aan bod komen, alsook de nog verdere geschiedenis van het gebied, van polders tot petroleumhaven, de oorlogsbranden enz.
- Te tonen dat de overheid daadwerkelijk historische vervuiling aanpakt, en door middel van hedendaagse nieuwe saneringstechnieken een **innovatieve voortrekkersrol** kan spelen op dat vlak. Dit kan tevens wetenschappelijk en educatief ingezet worden naar een breed publiek.
- Daadwerkelijk en effectief **iets zeer concreet** te doen voor zeldzame dier- en plantensoorten die in de stad Antwerpen (bijna) verdwenen zijn, m.n. geschikte natuur herstellen en creëren (en hiermee ook een voorbeeldfunctie vervullen).
- De **natuurwaarde** van één van de weinige natuurgebieden in Antwerpen-stad sterk te verhogen.

Werken mee aan deze nota en concept van dit project:

- Tom De Dobbelaer, bioloog, medewerker Natuurpunt Hobokense Polder
- Wim Mertens, bioloog, conservator natuurgebied Hobokense Polder
- Koen Schelkens, vrijwilliger Natuurpunt Hobokense Polder
- Luk Smets, penningmeester vzw Natuurpunt Hobokense Polder
- Frans Thys, beleidsmedewerker Natuurpunt Hobokense Polder
- Peter Van Elsacker, coördinator Natuurbeheer Hobokense Polder
- Joris Van Reusel, architect-stedenbouwkundige, kernlid Vogelwerkgroep Ardea

Foto's landschappen en vogels:

- Kathy De Lange, natuurfotograaf en kernlid Vogelwerkgroep Ardea (KDL)
- Guy Borremans, natuurfotograaf en kernlid Vogelwerkgroep Ardea (GB)

Voor meer info en contact:

- Wim Mertens (tel. 0499/58.99.16)
- Frans Thys (tel. 03/830.20.51)
- Joris Van Reusel (tel. 0486/836.234)

Bijlagen:

- 01 Natuurdoeltypen Hobokense Polder, beschermd cultuurhistorisch landschap en erkend natuureservaat
- 02 Uitbreiding moerasgebied: potentieel af te graven deel (situatie 1990 + situatie nu) en toekomstdoel
- 03 Toekomstig wandelpad aan oostzijde Hobokense Polder, de 'Leigracht corridor route'
- 04 Actoren organigram
- 05 Groenplan Antwerpen, uittreksel en kaart
- 06 Aanvullend kaartmateriaal
- 07 Fotosurveye projectgebied vandaag
- 08 Doelsoorten
- 09 Groene haven en belang Bruine Kiekendief
- 10 Groenpoort in een grotere stedelijke context

(Meerdere bijlagen zijn beschikbaar à la carte over ontwikkelingen Blue Gate Antwerp, Maritieme Campus Antwerpen, de nieuwe gevangenis, de Scheldekaaien, het onroerend erfgoed (OE), referenties i.v.m. landschapsinrichting, bezoekerscentra, observatietorens...)

Voetnoten:

- (1) **Beoogde partners:** het projectvoorstel beoogt een zo breed mogelijk spectrum aan betrokken partijen, daar de kosten allicht van die omvang zullen zijn dat ze enkel met een breed maatschappelijk draagvlak te verantwoorden zijn; de investering dient een zo groot mogelijke doelgroep baten op te leveren. In dat brede spectrum heeft elke beoogde partner een zeer waardevolle rol en bijdrage te leveren, al zijn die van zeer diverse aard. De respectievelijke bijdragen kunnen concreet, beleidsmatig of financieel realiserend zijn, of maatschappelijk ondersteunend. Het succes van deze onderneming hangt af van de diversiteit van de betrokken partners en de constructieve interactie er tussen.
- (2) **De actuele eigendoms- en consessiestructuur van het noordelijk perceel is ons momenteel onduidelijk.**
- (3) **Gecoro: Gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Ordening (adviesorgaan)**
- (4) **Faunatoren:** een toren waarin meerdere diersoorten kansen krijgen dmv aangepaste bouwkundige voorzieningen, zoals plekken voor vleermuizen, bijen, vlinders, huismussen, gierzwaluwen, kerkuil, spreuwen,...en amfibieën, maar waarin of waarop dieren ook zelf nesten mogen bouwen en rustplaatsen kunnen vinden. Meer info via o.a. www.natuurinclusiefbouwen.nl

Bronnen

Rietgors

(Foto: KDL)

Dit projectvoorstel is opgesteld met informatie en beelden uit o.a.:

- Archief Natuurpunt afdeling Hobokense Polder vzw
- Geopunt Vlaanderen
- Nationaal Geografisch Instituut
- Fotobib Vogelwerkgroep Ardea
- Nota 'Synergieën Ontwikkeling Maritieme Campus Antwerpen - Hobokense Polder', W. Mertens, 2019
- Diverse websites zoals
 - stadantwerpen.be
 - waarnemingen.be
 - ...

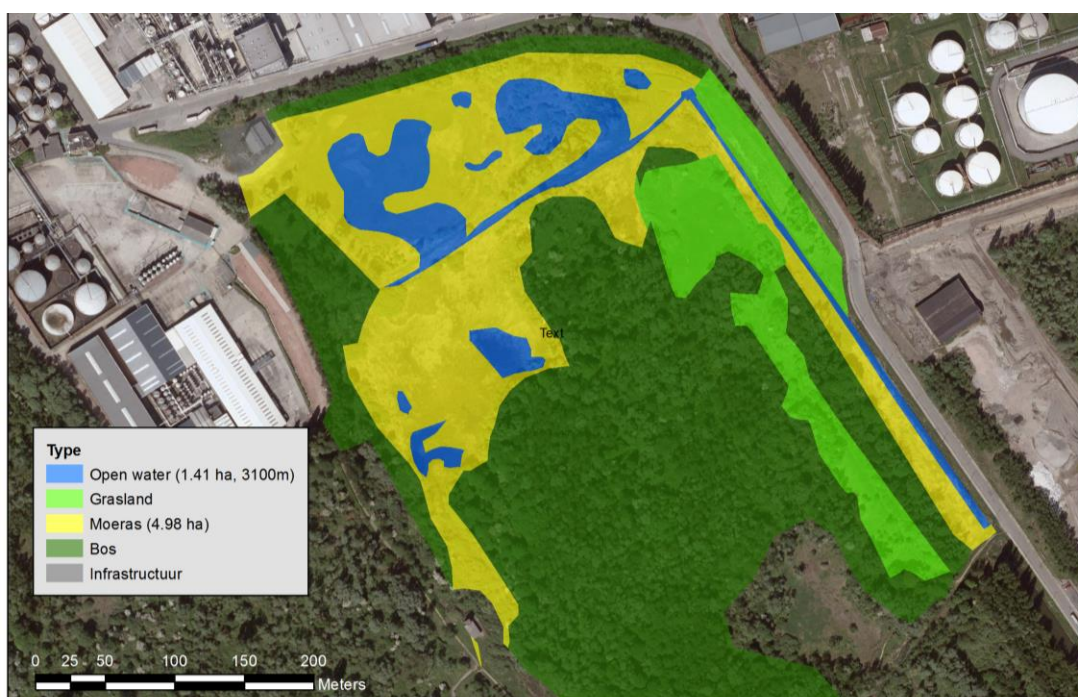

Bijlage 01 / Aanduiding natuurdoeltypen, beschermd cultuurhistorisch landschap en erkend natuureservaat

01 – A : Huidige natuurtypen

01 – B: Mogelijke inrichting natuurtypen

01 – C: Beschermd cultuurhistorisch landschap

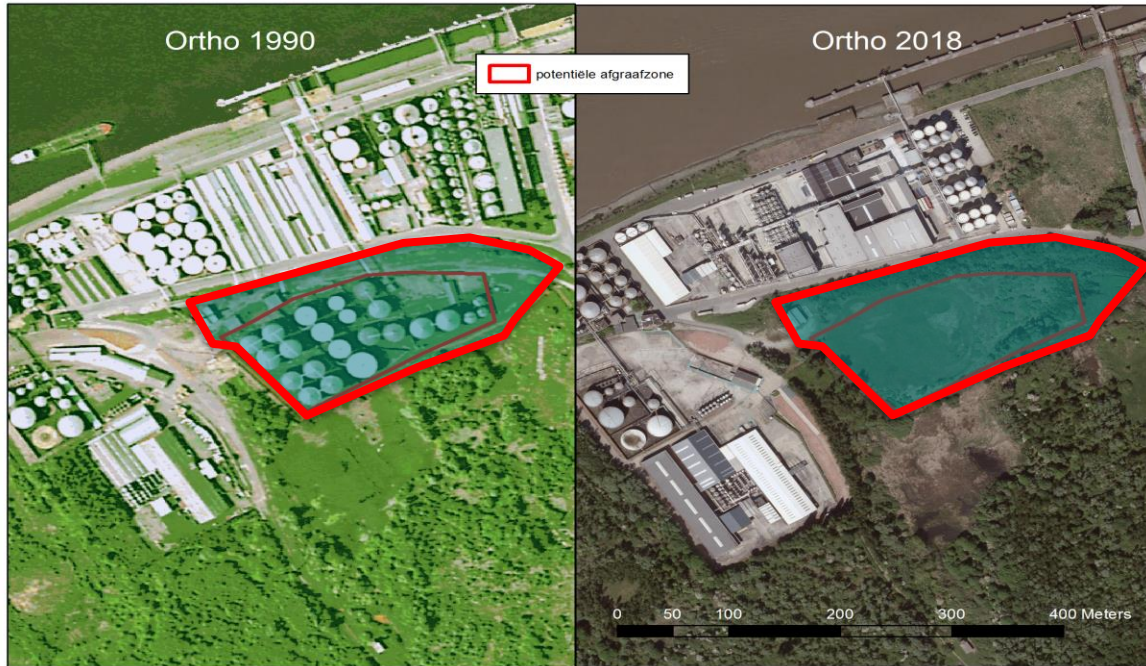
01 – D: Erkende natuureservaten (1998)

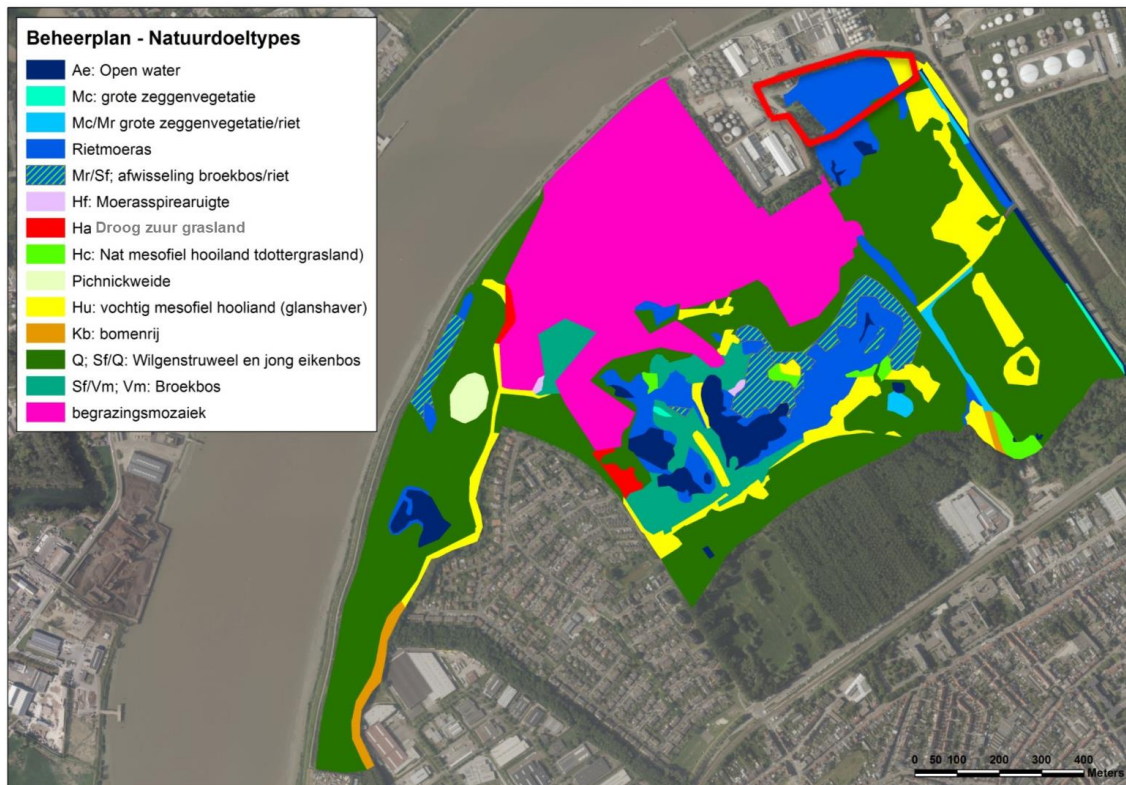

Bijlage 02 / Situatie 1990 + situatie nu en toekomstdoel

02 – A: Potentiële afgraafzone

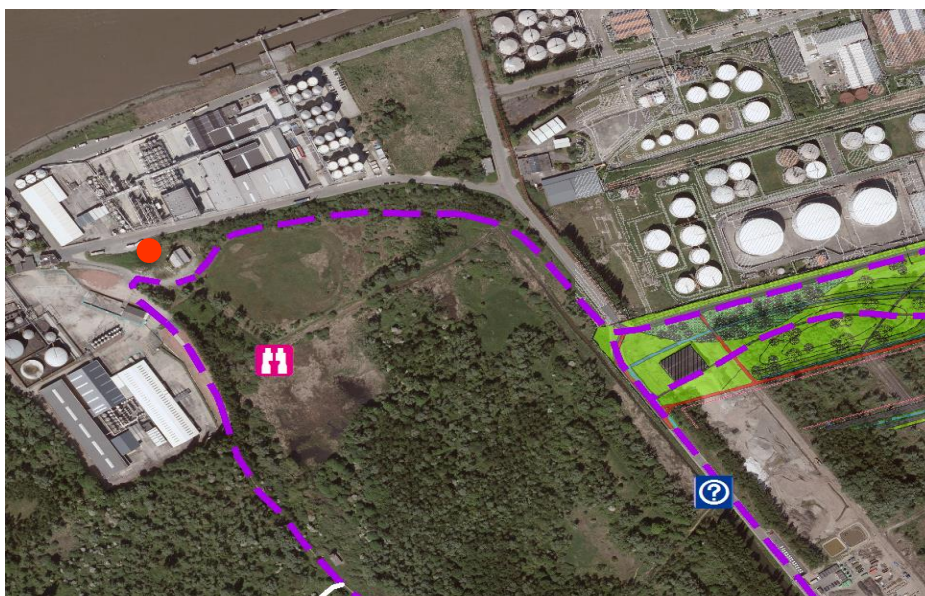
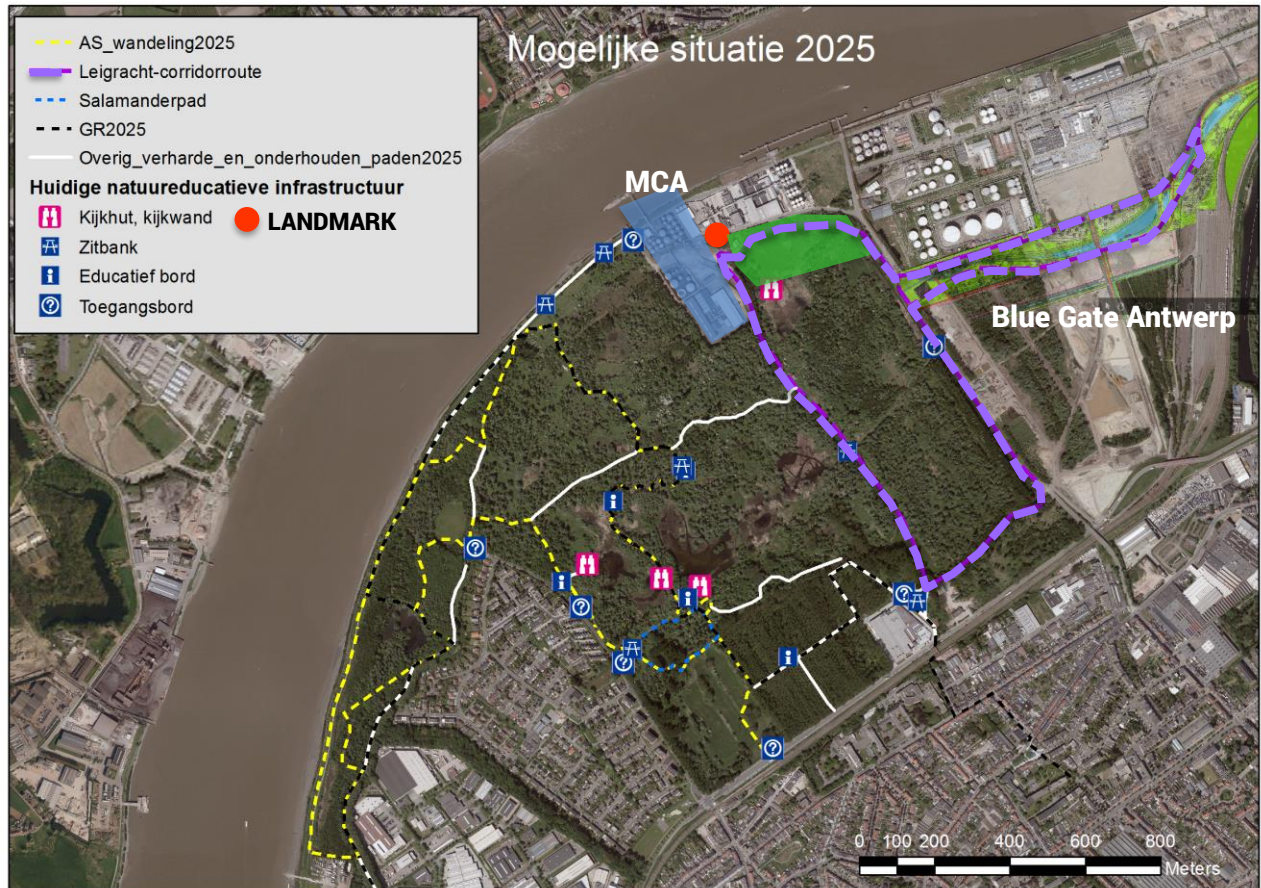
02 – B: Toekomstdoel

Bijlage 03 / Aanpassingen en uitbreiding wandelpadennetwerk

Overzicht van het mogelijke wandelpadennetwerk in 2025. De leigracht-corridorroute is een nieuwe route die ontwikkeld kan worden aan de noordoostzijde van het gebied. Deze kan hier aansluiten op de groene corridor van Blue Gate Antwerp. Naast een landmark-toren met bezoekerscentrum en enkele infopunten langsheen de route is een vogelkijkplek (een wand of schuilhut) aan de zuidzijde van het nieuwe rietmoeras een aantrekkingspool voor alle gebruikers.

Bijlage 04 / actoren-organigram

Eigenaar van de grond

Stad Antwerpen

Hoofdverantwoordelijke om de werken uit te voeren

Betrokken privé bedrijven

CMB

Q8

TEXACO

Reslea / Q8 / Texaco

- **Reslea**, deel van CMB Group, nu eigenaar van de site Castrol/BP Chemicals, een naaste buur. Wil Martieme Campus Antwerpen (MCA) realiseren. De vroegere eigenaar heeft wel geloofd op de Grote Leigracht, maar die zal sowieso dit jaar gesaneerd worden; stelde DEC nv (Deme Environmental Contractors) en Artemis Milieu aan om sanering site BP aan te pakken.
- **Q8** naaste buur. Ook die heeft hier vroeger geloofd via een riool en een olieafscheider op perceel 2877 S.
- **Texaco**, Amerikaanse niet meer bestaande oliemaatschappij, in 2001 gedeeltelijk opgegaan in Chevron en waarvan de Belgische activiteiten sinds 2007 een hele weg zouden afgelegd hebben (zie <https://nl.wikipedia.org/wiki/Texaco> voor zover dat correct is). Texaco of de afstammeling hiervan ter verantwoording roepen zal juridisch dus niet gemakkelijk zijn.

Betrokken publiek-private instelling

BLUEGATE
ANTWERP

bopro

AG VESPA

PMV
DOE- EN DURFBEDELIJF

Blue Gate Antwerp Building NV + Blue Gate Public Holding

een PPS-structuur met als belangrijke parten

- **Bopro Sustainable Investments**, projectontwikkelaar
- **AG Vespa** Autonoom Gemeentebedrijf voor Vastgoed en stadsprojecten Antwerpen
- **Participatie Maatschappij Vlaanderen (PMV)**

Andere betrokken instellingen

Vlaamse
overheid

- **Vlaamse overheid**
Onrechtstreeks betrokken is het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, de diensten waaronder 'erkenning als natuureservaat' en 'klassering als landschap' resorteren.

SAMEN MAKEN WE
MORGEN MOOIER

OVAM

- **OVAM**

GROENPOORT/GREENPORT

Overheidsdienst die als opdracht heeft iedere verontreinigde grond op te sporen en indien nodig de sanering te starten (zou tegen 2036 moeten rond zijn);

AGENTSCHAP NATUUR & BOS

- ANB Agentschap Natuur en Bos

- **Vlaamse Waterweg**
Beheert de dijken en jaagpaden, maakt gebruik van de wegen om beheer uit te voeren. De Schelde is tot de Hobokense Polder een "Zeeschelde"

- OE / Onroerend Erfgoed

- Europese Overheid?

Anderen, niet onmiddellijk betrokken maar mogelijk interessant

- Haven van Antwerpen / Port of Antwerp (het Havenbedrijf) -
- **Stadsbouwmeester** – adviseert Stad Antwerpen inzake architectuur en stedenbouw
- **Gecoro** - adviseert Stad Antwerpen inzake ruimtelijke ordening
- **Team Vlaams Bouwmeester** – adviseert gemeenten inzake architectuur en ruimtelijk beleid

Gebruikers

- **Natuurpunt / Natuurpunt afdeling Hobokense Polder**
Vertegenwoordigt > 1000 gezinnen uit Hoboken e.o. en > 100.000 gezinnen in Vlaanderen. Heeft de know-how en het lokaal netwerk om actief natuurverbeteringen te realiseren, heeft grote terreinkennis, grote historische kennis, groot vrijwilligersnetwerk. Voert natuurbeheer, natuurstudie en natuureducatie uit sinds ca 1980. Beheert de site i.o.m. Stad Antwerpen. Realiseerde van de Hobokense Polder een natuurgebied dat algemeen erkend wordt als één van de waardevolste en mooiste natuurgebieden van de Provincie Antwerpen. Won de titel 'Mooiste natuurwandeling' in 2016 en creëerde door jarenlange organisatie van educatieve en sociale activiteiten een sterke lokale gemeenschap die nauw verbonden is met het natuurgebied.
- **Vogelwerkgroep ARDEA / TTP trektelpost Hobokense Polder**
Voert vogelstudies uit ivm internationale vogeltrek, broedvogels etc. in de Hobokense Polder en de Antwerpse Zuidrand
- **Onderwijs**
Jaarlijks bezoeken tientallen scholen en honderden leerlingen uit het basis- en secundair onderwijs dit gebied (o.l.v. een natuurgids) of nemen deel aan natuurbeheer. Er worden cursussen gegeven (natuurgids, natuurstudie, natuurbeheer...). Er worden regelmatig onderzoeksprojecten georganiseerd door diverse instellingen.

- **Recreanten : Natuurliefhebbers en diverse bezoekers**

Vogelaars, plantenskundigen, wandelaars, joggers, fietsers, skeelers, hondenbaasjes, jeugdbewegingen, geocachers, jongeren en ouderen... uit Hoboken, Kiel, Stad Antwerpen en ruime omgeving; toeristen die de Schelde, de kaaien verkennen en 'afzakken' tot dit gebied; nieuwe stedelingen, bewoners van de wijken Nieuw Zuid, Zuid, Kiel... die hier een nabije groene ruimte vinden.

- **Professionele recreanten**

Mensen die zijn tewerkgesteld in het bedrijfengebied van Blue Gate of de Maritieme Campus, en tijdens (lunch-) pauzes de rust en natuur opzoeken;

- **Professionele gebruikers**

Bedrijfsactiviteiten zoals teambuildings, workshops, seminars, outdoor conferences ...kunnen hier in de natuur plaatsvinden; activiteiten van de Maritieme campus (kleinschalig onderzoek, ontvangsten...) kunnen hier plaats vinden. Er zijn ook actuele samenwerkingen met lokale bedrijven (uitvoering van werken, sponsoring, ...)

Bijlage 05 / Groenplan Antwerpen

Bron: www.antwerpen.be/nl/info/52d5052439d8a6ec798b4a4c/een-groenplan-voor-de-stad

Op 26 juni 2015 keurde het college van burgemeester en schepenen het voorontwerp 'Levendig Landschap, groenplan stad Antwerpen' goed.
Op 17 februari 2017 werd ook het definitief ontwerp goedgekeurd door het college van burgemeester en schepenen.

Een groenplan voor de stad met 'superparken' en 'landschappen'

Groen zorgt voor een kwaliteitsvolle en aangename leefomgeving. Een dichtbebouwd gebied als Antwerpen heeft daarom een samenhangende groenstrategie nodig. Het brengt rust en ruimte in een dynamische stad en bevordert samenhang en sociale contacten. De stad wil het groen in de stad verbinden en zowel kwantitatief als kwalitatief versterken. Dat wordt mogelijk op basis van het goedgekeurde beleidsdocument 'Levendig landschap'. Aan dit beleidsdocument zal het stadsbrede groenbeleid van de komende jaren worden afgetoetst.

Overkoepelend groenplan

In dit groenplan staan de gewenste groenstructuur en algemene principes die stadsbreed toepasbaar zijn. Per landschap zijn er ook concrete richtlijnen, aangepast aan de specifieke behoeften van de plek. Dit plan vormt een beleidskader en de basis voor de specifieke groenplannen, die in een volgende stap voor elk district en voor de haven worden uitgewerkt.

Opmerking: de Hobokense Polder en het projectvoorstel Groenpoort passen volledig in dit plan.

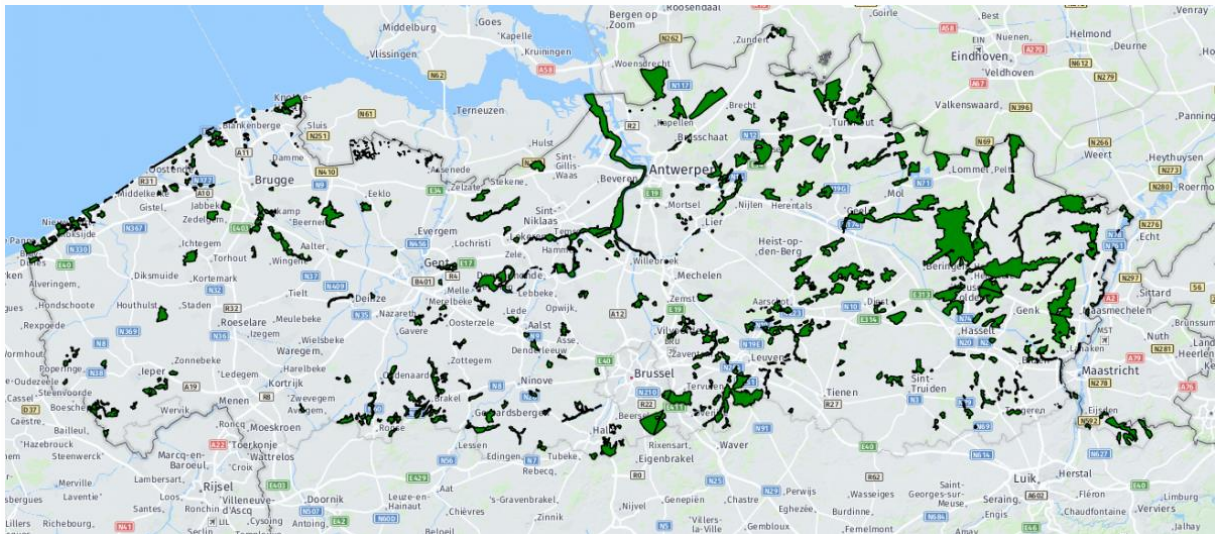

De Hobokense Polder en het projectvoorstel 'Groenpoort' passen volledig in dit plan!

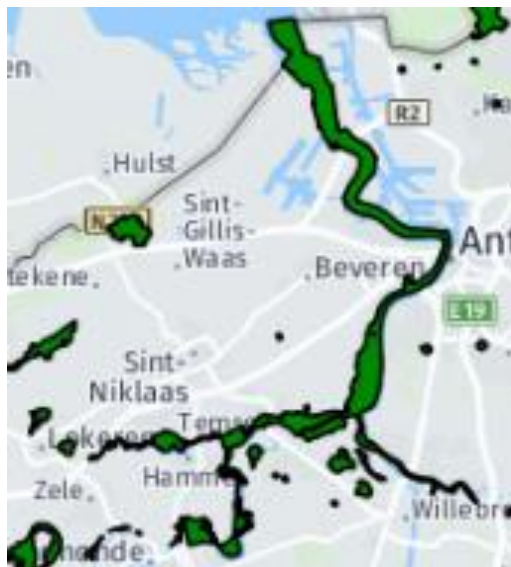

Bijlage 06 / aanvullend kaartmateriaal

Habitatrichtlijngebieden Vlaanderen

Habitatrichtlijngebieden Vlaanderen – zoom in op Schelde-Durme-Dender estuarium

Opmerking: De Hobokense Polder maakte deel uit van het project 'Ecologisch Impulsgebied Schelde-Dender-Durme' dat liep van november 1993 tot einde 1998. Op 24/12/1998 werd in het M.B. dat de erkenning van de Hobokense Polder als natuurreservaat regelde verwezen naar het belang van dit gebied in dat groter ecologisch geheel. Later werden, op enkele kleine details na, al die gebieden die behoorden tot dit Ecologisch Impulsgebied opgenomen als Natura 2000 – gebied, merkwaardig genoeg met uitzondering van de Hobokense Polder. Uit de kaart blijkt nochtans de strategisch belangrijke ligging van de Hobokense Polder voor het hele estuarium: direct naast de Schelde, waar het 'verbindend lint' op zijn smalst is, nabij de stad Antwerpen.

Planologische context / grens beschermd natuurreservaat

Bijlage 07 / Fotosurvey bestaande toestand terrein

Foto's dd. 10.04.2020 (door GB)

Bijlage 08 / Doelsoorten nieuwe natuurontwikkeling Rietmoeras

Planten, Vlinders, Zoogdieren, Insecten

Vogels / potentiële broedvogels

- Blauwborst
- Woudaapje
- Porseleinhoen
- Waterral
- Baardmannetje
- Rietgors
- Kleine Karekiet
- Rietzanger
- Bosrietzanger
- Snor

Vogels / potentiële gasten (fourageer- en rustgebied)

- Bruine kiekendief
- Roerdomp
- Waterrietzanger
- Waterpieper
- Grote Karekiet
- steltlopers

Blauwborst

Baardmannetje

Bosrietzanger

Rietzanger

Woudaapje

Foto's: KDL

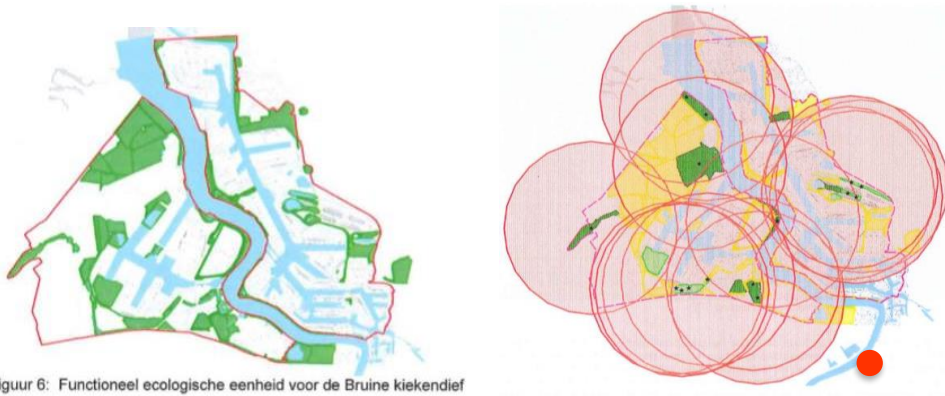

Bijlage 09 / Ontwikkelingen 'groene haven' en belang Bruine kiekendief

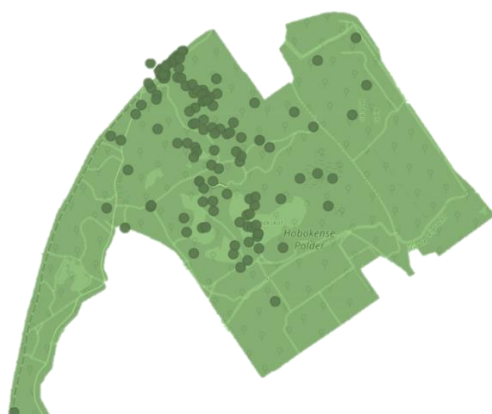
Strategisch plan Haven van Antwerpen: contour projectgebied en soortenbeschermingsproject: inzetten op geschikte natuur voor o.a. de Bruine kiekendief als een parasolsoort

Jachtareaal Bruine Kiekendief 2010 in het havengebied en situering Hobokense Polder: de site ligt nabij het vastgesteld jachtareaal (afstand ca 1 km).

Figuur 6: Functioneel ecologische eenheid voor de Bruine kiekendief

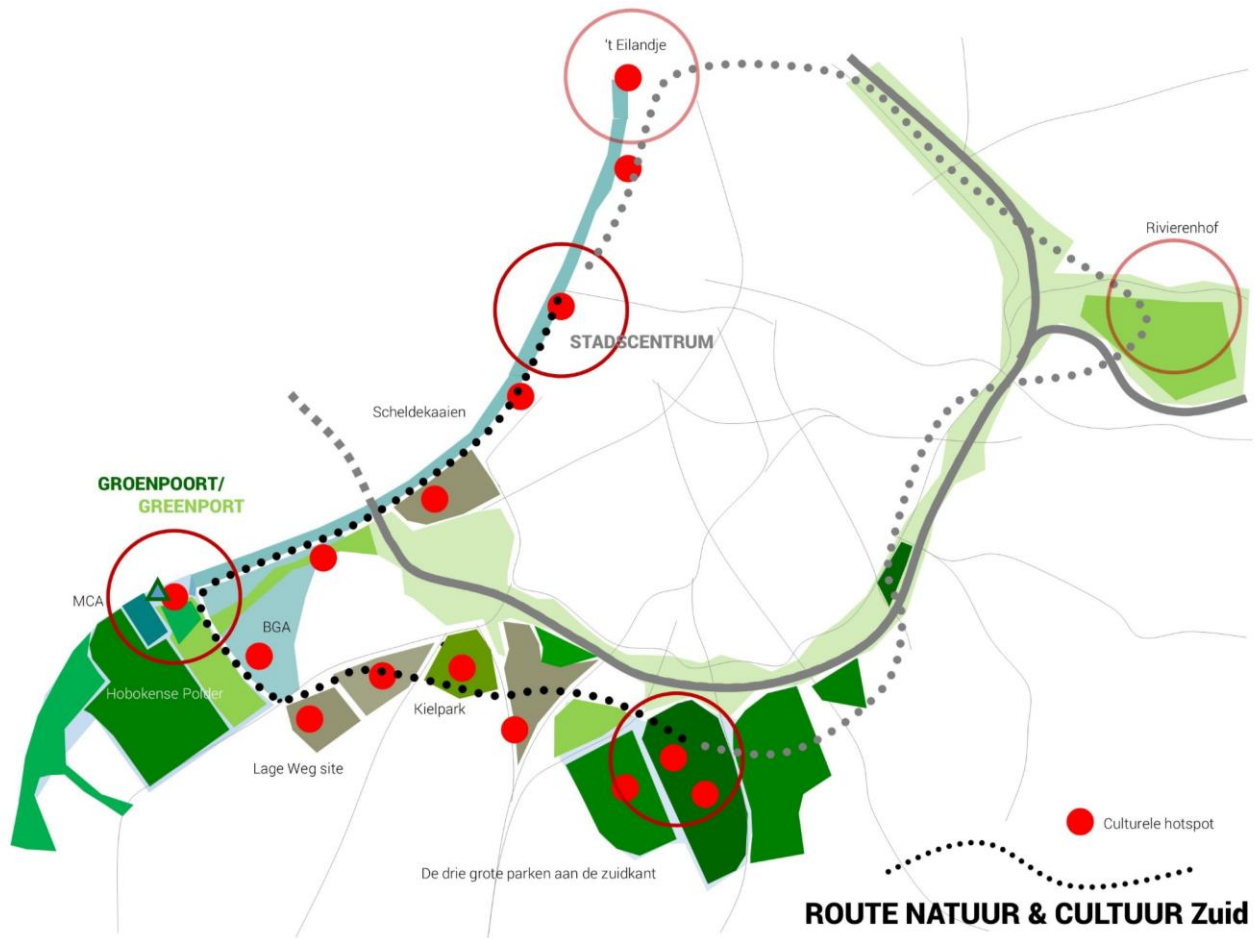
De Bruine Kiekendief werd in de periode 2010 -2020 vaak gespot nabij het projectgebied, zowel in het bestaande rietmoeras als nabij de dijk en de plassen van de Hobokense Polder. Waarnemingen van Bruine kiekendief in de Hobokense Polder in de periode van 01/01/2010 tot en met 16/04/2020.

Bron: Waarnemingen.be
Foto en kaart: KDL

Bijlage 10 / Groenpoort in een grotere stedelijke context

Het project Groenpoort vormt een knooppunt tussen stad, bedrijven en natuur aan de zuidrand van de Antwerpse Scheldekaaien. Het is echter geen eindpunt van de boulevard aan het water, maar een belangrijk knooppunt op een Natuur- en cultuurroute. Die verbindt het stadscentrum, via de Scheldekaaien en Groenpoort met de grote parken aan de zuidkant van de stad.

ROUTE NATUUR & CULTUUR Zuid

Al fietsend ontdek je mooie landschappen, kan je onderweg even verpozen in het groen of kan je halt houden bij één van de vele culturele hotspots en architecturale parels die deze kant van de stad rijk is: de architectuur aan de kaaien, op het Kiel en in de Tentoonstellingswijk leidt je naar het Middelheimmuseum. Een mooie route voor een daguitstap in eigen stad! De route verbindt aan de zuidkant de districten Antwerpen en Hoboken en grenst aan Wilrijk en Berchem. Ze kan worden doorgetrokken tot Borgerhout, Deurne en Merksem. Via het Eilandje met het MAS en het Havenhuis sluit ze weer aan op de kaaien, via een noordelijk tracé. Een verbindende stedelijke route, een aanvulling –of voorloper– op de realisatie van De Grote Verbinding en Ringland...